

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w przedmiocie przemysłu krajowego.

Powszechnie a głęboko odczuta potrzeba wskrzeszenia i podźwignięcia z upadku przemysłu krajowego, oraz wprowadzenia go na pomyślną, a potrzebom kraju odpowiednią drogę rozwoju, wymaga usilnego a przezornego zajęcia się tą sprawą ze strony Wysokiego Sejmu.

Zadanie to nie łatwe, a mogące stać się niebezpiecznym, gdyż wymaga z jednej strony energicznej akcyi i wielkiej ofiarności z funduszków krajowych, z drugiej zaś, rozwiązanie oprzeć się musi na gruntownem zbadaniu stosunków przemysłowych i potrzeb krajowych; a wszelki błąd, pod tym względem popełniony, może zniweczyć skutki najgorliwszej usilności i narazić kraj i jednostki na niepowetowane straty.

Źle obrane kierunki, na nienaturalnych zasadach oparta pomoc i niezastósowanie akcyi do sił, któremi się rozporządza, nie tylko nie przyniesie żadnej korzyści, lecz owszem zniechęci kraj i osłabi usilność jednostek na przyszłość, na marne rzuci grosz ubogiego funduszu krajowego, a mogąc wywołać do życia pewne gałęzie przemysłu, nie mające miejscowej lub ogólnej racyi egzystencyi, które po chwilowem trwaniu niechybnie upaść muszą, pociągnie za sobą nieobliczone w następstwach szkody.

Już sam wzgląd na okoliczność, że dawniej kwitnący u nas przemysł prawie zupełnie zaginał, że w długim lat szeregu trwały panuje zastój na polu życia przemysłowego, że przed niedawnymi jeszcze laty jednostkowe usiłowania i zwrócenie kapitałów w ruch przemysłowy nie przyniosły żadnych dodatnich rezultatów i tylko dla inicjatorów ruinę sprowadziły materialną — nakazuje baczną przezorność, a w pierwszym rzędzie usiłowań być winno wszechstronne wyjaśnienie przyczyn upadku i istniejącego zastoju na tem polu.

Dziś, po kilkuletniem doświadczeniu w pracy nie tylko jednostkowej, ale i ogólnej, pod kierownictwem Wysokiego Sejmu i Wydziału krajowego, około podźwignięcia przemysłu, wypada sumiennie rozważyć osiągnięte w tym względzie rezultaty i zastanowić się nad użytymi ku temu środkami, bacząc zaś na szczupłe siły, jakimi kraj w tym celu rozporządzać może, w obec rozległości zadania i wielkości potrzeb, wytknąć należy dla przyszłej w tem działalności drogi pewne, oprzeć akcyę na naturze rzeczy i względów odpowiadających zasadom,

które choć może licować nie będą z gorącymi chęciami wskrzeszenia jak najrychlej zmarłego życia, nie narażą jednak kraju na przedwczesne a ryzykowne próby, w miejsce szybkiego lecz wątpliwego wzrostu, powolny lecz stateczny i pewniejszy rozwój tej gałęzi ekonomicznego życia zapewnią.

Dotychczasowa czynność około podźwignięcia przemysłu leżała w rękach Wydziału krajowego. W obec nawału różnolitych prac i potrzeby wyłącznego oddania się sprawom przemysłu, by skutecznie na tem polu módz działać, niepodobnem było wymagać od Wydziału krajowego, by zdołał on akcyę całą w systematyczne ująć ramy i dla tego komisya gospodarstwa krajowego z radością podnosi utworzenie stałej komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego.

Główną przeto podstawę dla całej dalszej działalności około rozwoju przemysłu, upatruje komisya gospodarstwa krajowego w tej instytucyi i na niej oprzeć cały program pracy za konieczne uważa.

By jednak komisya ta należycie wywiązać się mogła ze swego zadania, winna być odpowiednio zreorganizowaną. Potrącając przy tej sposobności o regulamin biura komisji, załączony do sprawozdania tej komisji przy sprawozdaniu Wydziału krajowego (**sublegat A**), uważa komisya gospodarstwa krajowego takowy za zupełnie nieodpowiedni; nie wdaje się jednak w szczegółowy rozbiór tegoż, gdyż w obec potrzeby rozszerzenia atrybucyi tej komisji, nie tylko regulamin ale i cały statut komisji powinien uleść zupełnej zmianie.

Przechodząc do sprawozdania Wydziału krajowego, dzieli komisya czynności Wydziału w sprawie podniesienia przemysłu na następujące działy:

- a) czynności komisji krajowej dla spraw przemysłu około rozwoju szkolnictwa przemysłowego;
- b) czynności Wydziału krajowego w celu uzyskania ze strony c. k. Rządu stałej pomocy tak w zakładaniu szkół jak i w wprowadzeniu w życie warstatów wzorowych;
- c) użycie funduszków uchwalonych przez Wysoki Sejm na rękodzielnicstwo, pożyczki i zasiłki, udzielane na cele przemysłowe.

Co do szkolnictwa przemysłowego komisya gospodarstwa krajowego konstatuje ze sprawozdania komisji krajowej, że tak zakładanie szkół jak i ich rozwój wzrasta, a szczególnie te szkoły dowiodły, iż odpowiadają potrzebom, w których jest znaczny i łatwy zbyt wyrobów oraz liczne zamówienia. Z uznaniem zaznacza też komisya gospodarstwa krajowego, że szkoły przemysłowe i wzorowe warstatay zakładają się tylko tam, gdzie Rady powiatowe, gminy lub korporacye interesowane nie tylko założenia szkoły żądają, ale zarazem gotowe są przyczynić się własnymi funduszami do jej założenia i uposażenia.

Komisya gospodarstwa krajowego podnosząc wartość tej zasady, iż nie tylko kraj, lecz i miejscowe czynniki na tego rodzaju cele ofiarę ponosić winne, sądzi, iż od tej zasady nigdy odstępować się nie powinno.

W sprawie szkół przemysłowych uzupełniających, podnosi komisya zajęcie się wypracowaniem jednolitego planu naukowego dla tych szkół, nie mniej też i wydanie odpowiednich do planu naukowego zastósowanych podręczników szkolnych.

Podniesienie stopnia intelektualnego rozwoju w klasie rękodzielniczej jest pierwszym warunkiem i najgłówniejszą dźwignią rozwoju przemysłowego, a to podniesienie oświaty możebnem jest u nas tylko za pomocą szkół uzupełniających, których organizacya warunkom tej klasy rękodzielniczej odpowiadać winna.

Ważną też rolę odgrywają tu podręczniki szkolne — zastępują one w znacznej mierze siłę nauczycielską, a nawet i dla najtęższych nauczycieli są ułatwieniem pracy i pod wielu względami pożyteczną wskazówką.

Wieczorne szkoły powtarzania winny się także zastosować do wzmiankowanego planu naukowego, ułożonego przez komisję krajową dla spraw przemysłu i tylko w takim razie należałoby im przyznawać subwencje z funduszków krajowych.

W sprawozdaniu komisji krajowej dla spraw przemysłu nie są objęte szkoły przemysłowe uzupełniające, subwencyonowane z funduszków krajowych. Komisja gospodarstwa krajowego podniosła konieczność jednolitej akcji, nadzoru i ingerencji w sprawach przemysłu, uważa za konieczne, żeby szkoły te zostawały pod nadzorem tej komisji. Komisja krajowa winna mieć dokładny obraz rozwoju tych szkół, nie tylko pod względem subwencji krajowych, Rad powiatowych, gmin i korporacji, statystycznych danych pod względem frekwencji, stosunku nieumiejących czytać do ilości uczniów, wreszcie stosunku uczęszczających do ilości obowiązanych uczęszczać, lecz także co do lokalnych warunków tychże szkół i prosperowania nauki.

Przyszły budżet komisji krajowej przemysłowej obejmować też winien nietylko wydatki na warsztaty wzorowe i szkoły fachowe, lecz i subwencje uchwalone przez Wysoki Sejm dla szkół przemysłowych uzupełniających, które obecnie stanowią osobną rubrykę w budżecie.

W sprawie budowy gmachu dla muzeum przemysłowego i szkół przemysłowych, nadmienia komisja gosp. krajowego, iż c. k. Rząd uczynił zależnym rozszerzenie szkoły dla artystycznego przemysłu. ulokowanej obecnie przy muzeum przemysłowym, również i wprowadzenie w życie niższej szkoły przemysłowej od tego, jeśli pomienione szkoły będą mieć odpowiednie pomieszczenie.

Ze względu na to pożądanem by było, by muzeum i szkoły te znalazły własne pomieszczenie, a komisja gospodarstwa krajowego sądzi, że gdy gmina stoł. król. miasta Lwowa, ze swej strony na budowę gmachu ponieść gotowa ofiarę i Wysoki Sejm do budowy tej się przyczyni.

Stacya doświadczalna chemiczno-technologiczna w skutek starań komisji krajowej w najbliższym czasie przyjdzie do skutku. Wydział krajowy przeznaczył z funduszków na cele przemysłowe potrzebną sumę, tak na pierwsze urządzenie tej stacji, jak i na utrzymanie w pierwszym roku jej bytu. Komisja gospodarstwa kraj. żywi nadzieję, że stacya ta przyniesie istotną korzyść krajowemu przemysłowi i przyczyni się do jego rozwoju.

Dział stacji mający obecnie wejść w życie, obejmować będzie przemysł wyrobów z gliny, cementu i wapna. Ze względu, że surowy materiał potrzebny do wyrobów wapna hydraulicznego, cementu, cegły ogniotrwałej, naczyń kamionkowych, znajduje się u nas w wielkiej ilości i znakomitej jakości, a wyroby te dotychczas kraj nasz sprowadza z zagranicy, przeto stacya przyczynić się bardzo może do powstania tego rodzaju wyrobów i u nas, któreby z zagranicznymi na targu krajowym przynajmniej konkurować mogły.

Pożądanem by też było rozszerzenie stacji doświadczalnej i dla przerobów z nafty. Zużytkowanie produktów drugorzędnych przy destylacji nafty otrzymywanych, nietylko wytworzyć może nowe gałęzie przemysłu, ale zarazem wpłynie korzystnie i na sam przemysł naftowy.

Projektowana przez c. k. Rząd szkoła ślusarstwa w Świątnikach jest nadzieją, iż wkrótce założoną zostanie, również czyni komisja krajowa starania nad założeniem szkoły tkackiej z warsztatami wzorowymi w Jaśle, i urządzeniem warsztatu wzorowego w Korczynie, i szkoły te bez wątpienia wpłyną na podniesienie się przemysłu tkackiego w tych okolicach, ku czemu również bardzo by się przyczynił zakład blichu i apretury, w którym to względzie Wydział krajowy poczynił już kroki przedwstępne i nie wątpimy, że też pójdzie dalej.

Odnosnie do zabiegów Wydziału krajowego w celu uzyskania stałej pomocy ze strony c. k. Rządu z funduszków państwowych dla szkolnictwa przemysłowego, komisja gospodarstwa krajowego z przykrością musi skonstatować, że wszelkie w tym kierunku starania Wydziału krajowego nie odniosły pożądanego skutku. Tak n. p. w sprawie szkoły garncarskiej w Koło-

my, starania Wydziału krajowego, aby uzyskać stałą subwencję, od czego Wysoki Sejm zależnem uczynił przyjęcie szkoły tej na fundusz krajowy były bezowocne — a przecież potrzeby istnienia tej szkoły ze względu, iż miejscowość ta jest ogniskiem istniejącego przemysłu garncarskiego, a który choć prymitywny, pozyskał już pewien rozgłos nie tylko w kraju lecz i za granicą pod nazwą majolik Kossowskich, c. k. Rząd nie zaprzeczy.

Na tę nie łatwą do zrozumienia obojętność c. k. Rządu dla tak żywotnych interesów kraju naszego, obojętność dla ekonomicznego podźwignięcia naszych stosunków przemysłowych, z czego i państwo przecież przez wzmoczenie się siły podatkowej w przyszłości korzyść by odniosło, wobec skrętnego popierania i interesowania się sprawami przemysłu innych krajów Korony austriackiej, Komisya gospodarstwa krajowego uważa za konieczne zwrócić uwagę Wysokiego Sejmu tem bardziej, że kraj nie usuwał się nigdy od materialnej pomocy w wypadkach gdzie c. k. Rząd urządzając szkołę przemysłową zażądał pomocy lub przyczynienia się z funduszków krajowych i tak n. p. na szkołę przemysłu drzewnego w Zakopanem fundusz krajowy przyczynił się znaczną kwotą do wybudowania budynku na szkołę, co roku dostarcza potrzebnych funduszków na utrzymanie, opał i oświetlenie budynku, udzielił dyrekcji tej szkoły znaczną bezprocentową pożyczkę na zakupno potrzebnego materiału, a w ubiegłym roku, gdy okazała się potrzeba, w skutek rozszerzenia szkoły, urządzenia nowych ubikacyi, kraj ponownie na ten cel przeznaczył znaczną kwotę.

Komisya gospodarstwa krajowego ze smutkiem zaznacza wreszcie i ten fakt, że J. E. pan Minister wyznał i oświeceni, pomimo, iż w reskrypcie swym z dnia 12. Kwietnia 1884. roku l. 6.497. oznajmił, iż w wypadkach, w których zasięgnięcie szczegółowych wyjaśnień o stosunkach tutejszego przemysłu okaże się pożądanem, odnosić się z tem będzie za pośrednictwem c. k. Namiestnictwa do komisji krajowej przemysłowej, dotychczas, chociaż kilka nader ważnych spraw było przez Rząd traktowanych, w żadnym wypadku nie zasięgał zdania rzeczonoj krajowej komisji. I tak pominięto Komisję w sprawie reorganizacji akademii technicznej w Krakowie, przekształcenia jej na wyższą szkołę przemysłową; dalej w sprawie uzupełnienia szkoły dla artystycznego przemysłu przy muzeum przemysłowem we Lwowie, w sprawie założenia niższej szkoły przemysłowej we Lwowie, wreszcie w sprawie urządzenia szkoły ślusarskiej w Świątnikach. We wszystkich tych sprawach należało zbadać istotne potrzeby kraju, stan i rozwój przemysłu i wyłączne stosunki Galicyi. Wyjaśnień i opinii opartą na znajomości tych wszystkich względów udzielić mógł c. k. Ministerjum tylko Wydział krajowy przy pomocy komisji przemysłowej, którą to drogę Ministerjum z niewiadomych powodów zupełnie pominęło.

Przechodząc z kolei do trzeciego działu czynności wykazanych w sprawozdaniu Wydziału krajowego a mianowicie co do użycia funduszków przeznaczonych uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 23. Października 1884. r. na wsparcie rękodzielnictwa, komisya gospodarstwa krajowego, nie chcąc wchodzić w krytyczny rozbiór udzielanych dotąd przez Wydział krajowy zasiłków i pożyczek, uważa za obowiązek przedstawić Wysokiemu Sejmowi trzy zasady, według których w przyszłości fundusze przez Wys. Sejm przeznaczone na podniesienie przemysłu, użyte byćby winne, zasady dające jedynie gwarancję racjonalnej i skutecznej działalności na tem polu.

Po 1. Wydział krajowy powinien kierować akcją pomocniczą li na podstawie zdania komisji krajowej, której specjalnem jest zadaniem badanie stosunków i potrzeb przemysłowych. Wydział krajowy winien przychodzić z pomocą z funduszków przez Wys. Sejm przeznaczonych tylko tym, których komisya po sumiennem zbadaniu sprawy do poparcia mu poleci.

Powtóre: Z uwagi, iż przemysł krajowy jest u nas dopiero w związku, a w stadium tem wyjątkowe przewycięzać musi trudności, że więc zająć może potrzeba bezpośredniego poparcia, czy to pod względem założenia czy udoskonalenia przemysłowego przedsięwzięcia jedno-

razowym nadzwyczajnym nakładem, a na który siły finansowe początkującego przemysłowca zdobyćby się nie mogły, winno być zadaniem Wydziału krajowego przy współudziale komisji krajowej dla przemysłu usiłowaniami tym w takim razie jednorazową subwencją przyjść w pomoc.

Po trzecie: Ponieważ kraj nasz nierychło znajdzie się w tem położeniu, iżby mógł na większą skalę rozwijającemu się przemysłowi dostarczyć potrzebnych, choćby najniezbędniejszych tylko funduszków, co jeśli nie w miliony to najmniej w krocie iść by musiało; ze względu dalej, iż fundusz krajowy nie będąc instytucją finansową, udzielając pożyczek na cele ogólnego dobra i wywołując tem angażowanie się w tym kierunku jednostek, przy niepomysłnem a od jednostki niezawisłem obrocie przedsiębiorstwa, nie może z finansową obojętnością ściągać swych pretensyj, Komisya gosp. krajowego uważa za konieczne zupełne zaniechanie na przyszłość w zasadzie udzielania jak dotąd pożyczek, a przejście na drogę ułatwiania zasługującym na to przemysłowcom znalezienia odpowiedniego kapitału u instytucji finansowych jedynie właściwie do tego powołanych. Powinien zatem Wydział krajowy wskazanym mu przez komisję krajową przemysłowcom początkującym lub też chwilowe trudności przebywającym z funduszków przez Wys. Sejm przeznaczonych pokrywać częściowo lub w całości procenta jakie oni tymże instytucjom mieć będą do opłacenia. Umożliwienie nabycia kapitału o niskiej stopie procentowej, jest jedynem, co kraj swymi funduszami uczynić może. Rozumie się też, iż pomoc ta ze strony Wydziału krajowego nie powinna dochodzić nigdy aż do gwarantowania pożyczonego przemysłowcowi kapitału. Chęć udzielenia w takim razie pożyczki przemysłowcowi ze strony instytucji finansowej, będzie już pod pewnym względem rękocmią, że przedsiębiorstwo przemysłowe na realnych opiera się zasadach.

Komisya gosp. krajowego na podstawie powyższego wywodu wnosi:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego z dn. 8. Grudnia 1885. l. 63.820.

2. Sejm wstawia w budżet funduszu krajowego na r. 1886. na szkoły rękodzielnicze i popieranie przemysłu domowego kwotę 26.000 zł.

3. Sejm upoważnia Wydział krajowy do bezzwłocznego objęcia szkoły garncarskiej w Kołomyi na fundusz krajowy i poleca czynienie dalszych kroków w celu uzyskania subwencji ze skarbu państwa na rzecz tej szkoły; oraz poleca Wydziałowi krajowemu, aby przy pomocy komisji krajowej dla przemysłu bezzwłocznie przystąpił do reaktywowania szkoły garncarskiej w Kołomyi, jako krajowego wzorowego zakładu garncarskiego.

4. Sejm wstawia w budżet funduszu krajowego na rok 1886. kwotę zł. 7.500 na dalsze urządzenie stacyj doświadczalnych chemiczno-technologicznych.

5. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by zreorganizował krajową komisję dla przemysłu, nadając jej nowym statutem wypracować się mającym nadzór nad wszelkimi sprawami dotyczącymi rozwoju przemysłu w kraju, zatem nad szkolnictwem przemysłowem, przemysłem domowym i rękodzielniczym.

6. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu poczynić starania, iżby c. k. Rząd o ile możliwości przyczyniał się z funduszków państwowych do popierania szkolnictwa przemysłowego w kraju naszym, tudzież by przy urządzaniu szkół przemysłowych, któreby u nas w życie wprowadzić zamierzał, znosił się w sprawie ich organizacyi z komisją krajową za pośrednictwem Wydziału krajowego.

7. Sejm przyznaje Wydziałowi krajowemu kwotę zł. 20.000 na popieranie rozwoju przemysłu rękodzielniczego w kraju, z zastrzeżeniem, że kwota ta użyta będzie na podstawie wniosków komisji krajowej dla przemysłu na subwencyjonowanie początkujących przedsiębiorstw przemysłowych, w wypadkach wymagających znaczniejszego nakładu a przechodzącego siły

przemysłowca, na częściowe pokrywanie procentów, jakie zasługujący na to przemysłowcy opłacać będą zmuszeni instytucjom finansowym dostarczającym im potrzebnego kapitału; przy czem Wydział krajowy w żadnym wypadku gwarancyi za kapitał pożyczony na rzecz funduszu krajowego nie przyjmie

W razie gdyby Wydział krajowy miał z dotychczasowej akcyi w popieraniu przemysłu rękodzielniczego przez pożyczki i zasiłki jakie już zobowiązania, takowe z powyższej kwoty pokryte być mają.

Lwów, dnia 4. Stycznia 1886.

Przewodniczący:

Wodzicki.

Sprawozdawca:

Wierzbicki.